

AANHAKEN BIJ

* *introdactie*

Met dit Nederlandse woord ontvangen we het Hebreeuwse werkwoord, waarvan de stam bestaat uit de drie medeklinkers Z (ז=ZàJiN), K (כ=KàPh) en R (ר=RéJSh).

Het werkwoord hebt u, lezer/es, gelezen in Psalm 25:6: “**Haak aan bij de moederschotheden jouwer**”. De gebruikelijke vertaling is: ‘gedenk’. Bij dit stamwoord behoren in het Hebreeuws, behalve het werkwoord, nog een aantal zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden. Het is een centraal woord in TeNaCh, maar niet minder in het Evangelie en in de praxis van geloof en liturgie. Over dit Hebreeuwse woord en zijn Griekse equivalent in het Evangelie zijn boekenkasten vol geschreven. Zonder de discussies hier te verslaan - gesteld dat dat überhaupt mogelijk zou zijn - gaan we hier wel in op de belangrijkste conclusies van deze studies. Wie, zoals wij hier, menen, dit Hebreeuwse woord, dat algemeen met ‘gedenken’ wordt weergegeven, met ‘aanhaken bij’ meent te kunnen en dus te moeten vertalen, dienen zich wel te verantwoorden. Dat doen we.

* *het bereik van het Hebreeuwse woord*

Er is ten aanzien van twee woorden, een zelfstandig en een bijvoegelijk naamwoord, onzekerheid over hun afleiding van dit stamwoord, resp. ZÁKÁR (זָכַר), man, ook van dieren: mannetje, en ZeKuWR (זָכוּר), mannelijk. In deze studie wordt ervoor gekozen dat ook deze twee woorden stamverwant zijn met het hier besproken stamwoord, niet alleen op grond van de etymologische argumenten¹, maar ook vanwege het karakter van het werkwoord ZÁKÀR en tenslotte op grond van de impact van de hoorsamenhangen in een Semitische taal als dit Bijbels Hebreeuws.

We beginnen met het werkwoord.

De Qal-vormen komen verreweg het meeste voor in TeNaCh. Enkele kenmerkende teksten:

Num.11:5:

SV: Wij **gedenken aan** de vissen die wij in Egypte om niet aten, aan de komkommers en aan de pompoenen.....

Ps.105:5

SV: **Gedenkt aan** zijn wonderen, die Hij gedaan heeft.....

Gaat het in deze twee teksten over zaken uit het verleden, in Psalm 105 vs 8 gaat het over actuele zaken:

SV: Hij (God) **gedenkt aan** zijn verbond tot in der eeuwigheid, aan het woord *dat* Hij ingesteld heeft tot in duizend geslachten.

Zo ook in Jes.44:21:

SV: **Gedenk** aan deze dingen (= de nietigheid van zelf gebeeldhouwde goden en het gevaar van de dienst daaraan) , o Jakob en Israël, want gij zijt mijn knecht.

Deut.5:15:

SV: Want gij zult **gedenken**, dat gij een dienstknecht in Egypteland geweest zijt ..... daarom heeft de HEERE uw God u geboden, dat gij den sabbatdag houden zult.

---

1. GB gaat uit van één stamwoord; KB en Mandelkern niet. Ook W. Schottrof in THAT ontkent een etymologische samenhang. Oudere lexica veronderstellen die weer wel. O.i. is de samenvatting van de etymologische discussies in GB minstens zo relevant als de veel eenzijdigere etymologische notities in KB.

Ex.13:3:

SV: Voorts zeide Mozes tot het volk: **Gedenk aan** dezen dag op welken gijlieden uit Egypte, uit het diensthuis, gegaan zijt.....

Uit deze en in dit opzicht vergelijkbare teksten blijkt, dat dit 'gedenken' de actuele praxis bepalen moet². Dat wordt bevestigd in al die teksten waarin God's ZÁKàR op personen betrekking heeft. Enkele markante teksten:

Gen.19:29:

SV: En het geschiedde....., dat God aan Abraham **gedacht** en Hij leidde Lot uit het midden dezer omkering.

I Sam.1:11:

SV: En zij (Hanna) beloofde een gelofte en zei: Zo Gij.....mijner **gedenkt**, en uw dienstmaagd niet vergeet, maar aan uw dienstmaagd een mannelijk zaad geeft.....

Psalm 8:5 en 6:

SV: Wat is de mens dat Gij zijner **gedenkt**?.....
en hebt hem een weinig minder gemaakt dan de Engelen en hebt hem met eer en heerlijkheid gekroond!

Wie dit Hebreeuwse werkwoord nazoekt komt bij uiterst centrale en bekende teksten, waarin het gedenken identiek is met een keer ten goede. Zo 'gedenkt' God de mensheid na de zondvloed, Hij gedenkt Abraham, Israël in Egypte, Simson, Hanna, Jeremia, de ballingen in Babylon. Zo gedenkt Jezus de moordenaar aan het kruis.

Maar mensen 'gedenken' ook God:

Deut.8:18:

SV: Maar gij zult **gedenken** aan de HEERE uw God, dat Hij het is die u kracht geeft om vermogen te verkrijgen.

Psalm 119:55

SV: HEERE, des nachts ben ik aan uw Naam **gedachtig geweest**, en ik heb uw wet bewaard.

Overal blijkt, dat het Hebreeuwse ZÁKàR meer is dan 'denken aan' Het sluit concreet handelen in.

Dezelfde thema's treffen we aan in teksten waarin het werkwoord in de Niph'al gebruikt wordt.

De teksten brengen ons bij het vieren van bepaalde dagen en tijden vanwege wat er op die dagen heeft plaats gevonden en het actuele samenleven dient te oriënteren: Pesach natuurlijk vooral, maar ook de grote verzoendag. Andere teksten brengen ons bij

---

2. GB: "einer Tatsache oder Wahrheit eingedenk sein um sein Tun danach zu bestimmen". Hier geldt wat F.H.Breukelman zo indringend concludeert t.a.v. dit Hebreeuwse woord: "Der Kal זָכַר bringt immer zum Ausdruck, dasz jemand ein *concretissimum* (einen שֵׁם [=naam] oder einen דְּבָר [=woord/daad/zaak:ingeng]) in seiner נַפְשׁ [=lichaamziel] gegenwärtig sein lässt, um dadurch sein eigenes **Tun** bestimmen zu lassen" (Biblische Theologie II S.13, zie S 11 e.v.). Breukelman scheidt dit "in seiner NèPhèSh gegenwärtig" als iets innerlijks en psychisch te sterk van het **doen**, omdat hij in zijn bijbelse theologie onvoldoende laat gelden dat het bij NèPhèSh om **lichaamziel** gaat.

het leven volgens de torah in de concreetheid van het dagelijks bestaan.

Het werkwoord ZákàR brengt ons ook bij de levensgeschiedenissen van mensen. Gods ZákàR betekende voor hen bevrijding, toekomst, rechtsherstel.

In weer andere teksten horen we wat het voor mensen inhoudt dat zij God 'gedenken'.

Het werkwoord komt ook vaak voor in de Hiph'il. De betekenis daarvan is te omschrijven als 'doen gedenken'; het wordt vaak vertaald met iemand dringend aan iets herinneren, vermanen, of afgezwakt vermelden, noemen.

Enkele karakteristieke teksten:

Jes.43:25 en 26:

SV: Ik, Ik ben het die uw overtredingen uitdelg om mijnentwil, en ik gedenk(Qal) uw zonden niet.

Maak mij indachtig; laat ons tezamen richten vertel gij uw redenen, opdat gij moogt gerechtvaardigd worden.

Num.5:15:

SV:.....dewijl het een spijsoffer der ijverzucht is, een spijsoffer der gedachtenis³, dat de ongerechtigheid **in gedachtenis brengt**.

Jes.49:1:

SV:.....De HEERE heeft mij geroepen van den moederschoot⁴ af; van mijn moeders ingewand⁵ af heeft Hij mijn naam **gemeld**.

Gen.40:14:

SV. Doch **gedenk mijner** bij u zelf, wanneer het u wel zal gaan.

Jes.63:7:

SV.: Ik zal de goedertierenheden des HEEREN **vermelden**.

Ex.23:13:

SV. ....en den naam van andere goden zult niet **gedenken**; uit uw mond zal hij niet gehoord worden.

Het participium activum van deze hiph'il, Máz^eKieJR (מְזַכֵּר), is de naam voor een speciale funktionaris aan het hof, die door de Statenvertaling met 'kanselier' wordt weergegeven(II Sam.8:16).

Wanneer we deze reeks teksten overzien, wordt de functie van de Hiph'il duidelijk. In deze vervoeging betekent het werkwoord ZákàR 'vermelden om de ander aan het belang van het/de genoemde te herinneren en tot actie te bewegen'. Het gaat dus heel duidelijk om **doen gedenken**.

Wie de weg langs deze teksten gaat, ervaart hoe dit werkwoord ZákàR in de hiph'il niet alleen oproept om te denken aan, te ge-denken, maar om daar ook consequenties aan te verbinden en tot handelen over te gaan.

Er zijn meerdere zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden van dit werkwoord

3. Hebr. זְכָרוֹן / Zik^eRóWN, meestal vertaald met 'gedachtenis', zie hieronder.

4. Hebr. בֶּטֶן / BèThèN = buik.

5. Hebr.: מְעִים / Mé^eieJM = ingewanden.

afgeleid. We gaan ze na en beginnen met de twee woorden, waarvan de afleiding van dit werkwoord ter discussie staat. Ze worden respectievelijk door 'man/mannetje' en door 'mannelijk' vertaald en het gaat dan steeds om het geslachtelijke. Deze woorden worden vaak verbonden met het corresponderende woord voor 'vrouwelijk'. Het woord komt in de eerste plaats vaak voor in verband met het rituele slachten van dieren in de tabernakel- en tempeldienst⁶. Het wordt ook van mensen gebruikt, vooral in de uitdrukking KâL-ZáKÁR (כָּל-זָכָר), meestal vertaald met 'al het mannelijke' of 'al wat mannelijk is'. Een karakteristieke tekst is

Gen.17:10:

SV: Dit is mij verbond dat gijlieden houden zult, tussen Mij en tussen u en tussen uw zaad na u: dat **al wat mannelijk**⁷ is u besneden worde.

Een andere met betrekking to dit woord veelzeggende tekst is Num3:39 en 40:

SV: Alle getelden der levieten welke Mozes en Aäron op het bevel des HEEREN naar hun geslachten geteld hebben, **al wat mannelijk** is van een maand oud en daarboven waren twee en twintig duizend.

En de HEERE zeide tot Mozes: Tel al het eerstgeborene⁸ dat **mannelijk** is onder de kinderen Israëls.....

Een karakteristieke tekst is eveneens Gen.1:27:

SV: En God schiep den mens naar zijn beeld, naar het beeld Gods schiep hij en hem; **man** en vrouw⁹ schiep Hij hen.

Tenslotte Jer.20:15:

SV. Vervloekt zij de man¹⁰ die aan mijn vader geboodschapt heeft zeggende: U is een **jonge zoon**¹¹ geboren .....

Het woord wordt ook in het meervoud gebruikt zoals in Joz.5:4:

SV: Dit was de oorzaak waarom Jozua hen besneed: Al het volk dat uit Egypte getogen was, **de manspersonen**, alle krijgslieden, waren gestorven in de woestijn ....

Het bij dit zelfstandig naamwoord behorende bijvoegelijk naamwoord ZeKuWR (זָכוּר) komt maar vier keer voor: in Ex. 23:17 en 34:23 en in Deut 16:16 en 20:13 en in al deze teksten gaat het om het gebod aan wie **mannelijk** is om op te gaan naar de jaarlijkse feesten.

De teksten waar deze twee woorden in voorkomen brengen ons bij vier belangrijke thema's: de besnijdenis van wie mannelijk is en daarmee bij het BeRieJT (het Hebreeuwse woord, dat meetal met

6. Ex.12:5; Lev.1:3 e.v.; 3:1 e.v.

7. Idem NBG; ML männlich; JKV: every man child; DM: toue male; Vulgata: omne masculinum; LXX: παν αρσενικον / pan arsenikon: de meer gebruikelijke vorm is αρρενικον / arrenikon. LS vermeldt bij dit woord en bij het basis woord αρσεν/ arsen, dat het het op het lichamelijke van de man betrekking heeft; het tegenovergestelde is het woord θηλυκος / thèlukos, dat met vrouwelijk vertaald, maar is afgeleid van het woord θηλυς / thèlus, dat 'moederborst' betekent. We komen er nog op terug.

8. Hebreeuws בְּכוֹר / BeKuWR, adgeleid van een werkwoord dat 'verkiezen' of 'uitkiezen' betekent.

9. Het Hebreeuwse woord, dat hier met 'vrouwelijk' vertaald wordt luidt: נְקִיבָה / NeQáBáH. Ook dit woord duidt op de lichamelijke van de vrouw. heel kenmerkend vertaalt de LXX dit woord dan ook met het Griekse woord θηλυς / thèlus, zie voetnoot 163; we komen er nog op terug.

10. Hebr.: אִישׁ / AieJSH, man, maar beter 'manmen(-selijke)'.

11. Hebr.: בֶּן זָכָר / BÉN ZáKÁR, letterlijk een (sticht-)zoon van een man.

*;'verbond' wordt vertaald¹²⁾ de rituele slachting van mannelijke dieren, in het bijzonder van de eerstgeborenen onder de dieren, terwijl die van de mensen(en van de ezels!) 'gelost' dienen te worden; en de Levieten zijn in **dat** opzicht de 'eerstgeborenen' onder de Israëlieten, het viere van de gedachtenisfeesten en tenslotte bij de schepping. In de context van de eerste drie thema's komen we ook het eerder besproken werkwoord, dat gewoonlijk met 'gedenken' wordt vertaald, vaak tegen. Dat het behalve bij de besnijdenis ook bij slachtritueel om voornamelijk mannelijke dieren gaat en niet of veel minder vaak om vrouwelijke, is opvallend. Het woord duidt op het lichamelijke onderscheid van het mannelijke en niet zozeer op het sociale onderscheid.*

De volgende drie zelfstandige naamwoorden zijn afleidingen van het werkwoord.

1. ZéKèR (זָכַר) kent geen meervoudsvorm en wordt meestal vertaald met 'het gedenken', altijd van mensen:

van Amalek, Ex. 17:14:

SV: Toen zeide de HEERE tot Mozes: Schrijf dit ter gedachtenis¹³ in een boek, en leg het in de orren van Jozua, dat ik de **gedachtenis** van Amalek geheel zal uitdelgen van onder den hemel.

van de gestorvenen, Jes. 26:14:

SV: Dood zijnde zullen zij niet *weder* leven, overleden zijn de zullen zij niet opstaan, daarom hebt Gij hen bezocht en hebt hen verdelgd en Gij hebt al hun **gedachtenis** doen vergaan.

van de kwaaddoeners, de rechtvaardigen, de goddelozen, de vromen en van God:

Jes. 26:8:

SV: Wij hebben ook in den weg uwer gerichten U, o HEERE! verwacht; tot uw Naam en tot uw **gedachtenis** is de begeerte *onzer* ziel.

Ex. 3:14, 15:

SV..... Alzo zult gij tot de kinderen Israëls zeggen: IK ZAL ZIJN heeft mij tot ulieden gezonden.
..... dat is eeuwig mijn Naam en dat is mijn **gedachtenis** van geslacht tot geslacht.

Psalm 6:6:

SV: Want in den dood is uwer geen **gedachtenis**; wie zal U loven in het graf?

2. ZiKKáRóWN (זָכַרוּן); dit zelfstandig naamwoord wordt meestal met 'gedachtenis' vertaald, maar ook afgezwakt tot 'aandenken'. Het kent ook een meervoudsvorm. Het gaat bij dit woord weer om het gedenken van mensen, maar ook om dingen of mensen die doen gedenken: een dag om te gedenken (Ex. 12:14), stenen (Joz. 4:7), een geschrift (Esther 6:1). een spijsoffer (Num. 5:15).

Wat van het werkwoord is gezegd, geldt ook voor deze twee woorden. In het Nieuwe Testament komen deze twee zelfstandige naamwoorden, naast het werkwoord, vaak voor. De bekendste tekst is waar Jezus brood en beker zegent aan de laatste pesachmaaltijd die Hij met zijn

12. Hebr. בְּרִית, zie hierna bij de bespreking van het woord 'zuivergang'.

13. Hebr. זָכַרוּן / ZiKKáRóWN, zie hieronder bij no.2.

leerlingen hield. Paulus gebruikt in zijn overlevering van deze bijzondere maaltijd in I Cor.11 hetzelfde woord. Het Griekse woord is anamnèsis, dat wij in het Nederlands kennen als anamnese

3. ÀZèKKÁRÁH (אֲזַכָּרָה) tenslotte is een zelfstandig naamwoord dat het deel van de spijsoffers aanduidt, dat verbrand wordt, zoals daarover in Leviticus 2, 5, 6 en 24 worst gesproken. Daarbuiten komt het alleen voor in Num.5:26 (hierboven reeds geciteerd):

Lev.6:15(Hebr.telling 8):

SV: En hij (Aäron) zal daarvan (het spijsoffer) opnemen zijn hand vol .... en al den wierook die op het spijsoffer is; dan zal hij het aansteken op het altaar; het is een lieflijke reuk **ter gedachtenis** daarvan voor den HEERE.

*** de verantwoording van onze vertaling**

Het onderzoek naar de structuur van de Oudtestamentische Hebreeuwse teksten, zoals dat voor en vooral na de Tweede Wereldoorlog tot ontwikkeling is gekomen, heeft aangetoond, dat het bij een woord zoals ZÁKÁR niet alleen om een cerebrale activiteit gaat, maar ook en vooral om een *handelen*. Dit handelen komt voort uit en geeft vorm aan de innerlijke concentratie op een bepaalde persoon of een bepaalde aangelegenheid¹⁴. Het is dus zaak om voor de vertaling van dit woord een handeling te vinden die dit ZÁKÀR karakteriseert.

Ook wanneer men een etymologische samenhang met het begrip ZÁKÀR - man/mannelijk ontkent, is daarmee niet ontkend, dat het werkwoord in het Hebreeuws geen verbinding heeft met het Nederlandse begrip 'denken': het is geen vorm van 'denken'¹⁵, evenmin een vorm 'her-inner-en' van 'te-binnen-brengen'; de betekenis van dit werkwoord is niet introvert, maar juist extravert. Dat blijkt ook dan, wanneer men etymologische verwantschap zoekt met andere oude Semitische talen. Vergelijkbare stamwoorden betekenen daar 'uitspreken', 'zweren'¹⁶. Dit etymologisch onderzoek helpt ons tot nu toe niet om de aard van het handelen dat bij het Hebreeuwse ZÁKÀR behoort te formuleren.

Ook zonder etymologische verwantschap met het werkwoord reikt de etymologie van het Hebreeuwse woord ZÁKÀR = man/mannelijk wel een woord aan, waarmee de aard van dit handelen te omschrijven zou zijn.

De grondbetekenis van ZaKÀR = mannelijk heeft nl. niets met het woord voor 'man' in het Hebreeuws te maken¹⁷. Hoe omstreden de etymologie van dit woord ook is¹⁸, er zal waarschijnlijk aan de geslachtelijke functie van het mannelijk lid gedacht moeten worden. Het argument hiervoor is, dat dit woord nogal eens in combinatie gebruikt wordt met een Hebreeuws woord NeQÉBÁH (נִקְבָּה), dat algemeen met vrouwelijk wordt vertaald (zoals in Gen.1:27), maar evenmin met het Hebreeuwse woord voor vrouw te maken heeft, als het Hebreeuwse woord ZÁKÀR met man. Voor de etymologie en de betekenis van dit woord hebben we echter wel houvast. Het wordt in de meeste lexica afgeleid van het werkwoord NáQÀB (נָקַב)¹⁹, dat 'boren' ,

14. F.H.Breukelman Bibl. Theologie II, S.13 u.f.

15. Voor dit begrip heeft het bijbels Hebreeuws überhaupt geen woord.

16. Zie KB en Schottruff in THAT.

17. Daarvoor kent het Hebreeuws het woord אִישׁ / AieJSh, waarvan de grondbetekenis overigens 'ieder' is of 'mens'; de mannelijke vorm daarvan is dus man(mens), de vrouwelijke, אִשָּׁה / AieJSháH, vrouw(mens).

18. KB: "onbekannt"; idem Schrotthoff in THAT.

19. Zie: "Een ontmoetingsgelegenheid gezocht" (Met Simson bij de Filistijnen) van A.K.van Kooij,

beter 'inboren' betekent; het Engelse 'pierce'²⁰ geeft het goed weer. Dat van dit werkwoord het woord NeQéBÁH afgeleid wordt, dat meestal met 'vrouwelijk' vertaald wordt, is verklaarbaar, omdat met dit woord van een vrouw verteld wordt, dat een man bij haar kan binnendringen. Zij is daarop gebouwd; zij is 'inbaar'. Omdat dit Hebreeuwse woord vaak samen gebruikt wordt met het woord ZÁKàR²¹, zal de concrete grondbetekenis van dit laatste woord waarschijnlijk evenzo te verbinden zijn met de coïtale omgang. We vonden hiervoor het Nederlandse woord 'haak'. ZÁKÁR kan met 'aanhaker' en ZÁKuWR met 'aanhakend' vertaald worden. Want *haakt de man niet aan bij de inbaarbare vrouw?*

De kenmerkende *handeling* die het werkwoord aanduidt is dan *aanhaken bij*.

* het bereik van het Nederlandse woord.

Etymologisch behoort het woord 'haak' bij het Germaanse taalgebied en is verwant met het woord 'hoek'²². Het woord heeft in het Nederlands een veelvoud aan gebruiksmogelijkheden²³, maar de kernbetekenis blijft steeds herkenbaar: een gehoekt voorwerp. Het Nederlands kent ook vele uitdrukkingen met dit woord²⁴. Er zijn ook een aantal werkwoorden met dit woord gevormd: behalve het werkwoord 'haken' (= ergens aan blijven hangen, maar ook ergens sterk naar verlangen) de werkwoorden 'inhaken' en 'aanhaken', beiden hebben ongeveer dezelfde betekenis. We kiezen voor de vertaling van het Hebreeuwse werkwoord voor 'aanhaken'. het wordt omschreven met 'naar zich toe halen' en 'zich ergens bij aansluiten', 'ergens op ingaan'.

Concluderend:

aanhaken bij = gedenken
 staande bij een monument voor gevallenen
 en twee minuten stilte in acht nemend
 wat doen we dan?

We 'denken aan' wie daar liggen of genoemd worden.
 We 'denken aan' wat ze deden en waarom.
 We 'denken aan' hoe zij stierven en waardoor.....
 En denkend komen we niet verder dan: Dat nooit weer!

Maar 'aanhaken bij' zegt:
 wat deden zij toen
 en wat doen wij dus nu?

'Aanhaken bij' zet ons aan het denken (zie boven)
 èn aan het werk, nu.

Als God dus niet aanhaakt bij 'de verwaaringen van mijn bonktijd',
 maar wel bij zijn goede-gunst, dan is er hoop!

Maastricht 2003, bl.254, noot 540).

20. Van Dale Handwoordenboek Engels-Nederlands, Utrecht 1996 (3e druk) omschrijft pierce met: binnendringen in, doorboren, zich een weg banen door.

21. GB vermeldt als mogelijke grondbetekenis nog 'stechen', 'inkrassen' en zo zou de betekenis ontwikkeld kunnen zijn naar 'zich inprenten'. De betekenisontwikkeling van NÁQàB is vergelijkbaar: van inboren naar ingraveren en bepalen.

22. Zie Van Dale Etymologisch Woordenboek, Utrecht 1997.

23. Zie Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal.

24. B.v.: aan de haak slaan; er zitten haken en ogen aan; er is iets niet in de haak etc.

* de vernederlandsing van het Hebreeuwse werkwoord en de daarvan afgeleide woorden.

Het werkwoord:

De Qal	(zich) aanhaken bij;
De Nip'al	aangehaakt worden (of: er wordt niet bij iemand aangehaakt);
De Hip'il	doen aanhaken.

De afgeleide woorden:

Het zelfstandig naamwoord	ZéKèR(זָכַר)	het aanhaken bij;
„ „ „	ZáKáR(זָכָר)	aanhaker;
Het bijvoegelijk naamwoord	ZeKuWR(זָכוּר)	aanhakend;
Het zelfstandig naamwoord	ZiKKáRóWN(זִכְרוֹן)	aanhaking;
„ „ „	AèZ°KeRáH(אֶזְכְּרָה)	het aangehaakte.

* gevolgen voor de betekenis en het taalgebruik

In de bijbelse teksten van TeNaCh staat het zo belangrijke woord ZákàR in een totaal andere associatieve omgeving dan het woord 'gedenken' in het Nederlands. Het is de Griekse vertaling van de LXX die in feite de betekenis van dit Hebreeuwse woord in de geschiedenis van de kerk en de theologie heeft bepaald. Daarop berust allereerst de Latijnse vertaling (com-)memorare.

De stam 'mer/mor' is identiek met de stam 'men', die in het Latijnse meminisse (= zich voor de geest halen) en in het Latijnse woord 'mens' (= geest)²⁵ voorkomt, maar ook weer in het Griekse μενοινάω / menoinaoo (= denken aan) en het woord μένος / menos (= geestkracht) te horen is, zoals de Latijnse stam 'mer'/'mor' in het Griekse woord μερίμνα / merimna (= gedachte, zorg) en μερίμναω / merimnaoo (= diepzinnig nadenken, peinzen, zorgen) te horen is. Deze Griekse en Latijnse woorden hebben in het Frans geleid tot de vorming van het 'memorial'²⁶, in het Engels tot 'remember' en 'memory', en in het Duits en Nederlands tot de keuze van resp. 'gedenken' / 'Gedächtnis' en 'gedenken' / 'gedachtenis'. Al deze woorden geven een activiteit van de 'geest' aan, in het verstand, in het denken.

Het Hebreeuwse woord daarentegen duidt op een handeling die zich in concrete daden laat beschrijven. Zo niet via etymologische verwantschap, dan toch wel via de in Semitische talen zo sterk werkende hoor-samenhangen bevatten de associaties ook verwijzingen naar het concrete samengaan van man en vrouw. Omgekeerd betekent dit, dat dit concrete samengaan associaties heeft met 'het aanhaken bij' mensen in nood, bij heilbrengende gebeurtenissen en bij het menselijk falen.

In een Nederlandse vertaling van TeNaCh gaan door deze beslissing de woorden 'gedenken' en 'gedachtenis' verdwijnen. Zoals bekend, spelen deze woorden via het Grieks een belangrijke rol in het Evangelie. Het lijkt vrijwel zeker, dat bij deze woorden de Hebreeuwse achtergrond bij de interpretatie een doorslaggevende rol dient te spelen. Het Griekse c.q. Latijnse c.q. West-Europese associatieveld, dat niet alleen in het Grieks van het Evangelie funktioneert, maar ook in de vertalingen

25. Het Nederlandse woord 'mens' is etymologisch niet verwant met dit Latijnse woord. Het is een origineel Germaans woord. Het Latijnse woord 'mens' horen we wel in woorden als 'mentaal' en 'mentaliteit'.

26. = celebrer le souvenir: de herinnering vieren.

gehandhaafd dient te worden, wordt daarom pas bij de interpretatie geconfronteerd met de "Hebreeuwse waarheid" achter deze woorden.

* de gevolgen voor de theologie.

Dit woord brengt ons bij het centrale thema van de theologie, de bevrijding enerzijds van Israel uit Egypte en de constituering van de 'ordegemeenschap' Israël bij de berg Sinaï, en anderzijds van de volkeren uit de ban van het kwaad en de constituering van een messiaanse tafelgemeenschap temidden van Israël en de volken, en de viering van dit alles op Pesach en Pinksteren.

Centraal voor Israël staat het 'aanhaken bij' de Sabbat en de besnijdenis en voor de volkeren bij de opstandingsdag en bij de doop.

Zoals in Deut.5 - 8 in allerlei samenhangen steeds weer bij deze bevrijding uit Egypte en de centrale woestijngebeurtenis bij de Sinaï wordt aangehaakt, zo haakt Paulus in zijn brieven steeds aan bij de kruisiging en de opstanding van Jezus de Christus en bij de komst van de Geest(-wind). Het Griekse 'gedenken' dient daarbij georiënteerd te worden door het Hebreeuwse 'aanhaken bij'.

Zo brengen deze woorden ons in het hart van de christelijke praxis, een twee-eenheid van liturgie en ethiek: en het hart van de liturgie wordt gevormd door het gebed, de tafelgemeenschap en de doop, en het hart van de ethiek klopt in de omgang tussen man en vrouw, de zorg voor ontrechten, vreemdelingen, voor al wat leeft en ademt. En dit menselijk aanhaken is dan niets anders dan ons antwoord op het aanhaken van die-JHWH-van-Israël bij zijn volk en in Jezus Christus bij ons allen.

Aan 'aanhaken bij' is iedere afstandelijkheid vreemd. Tijd en ruimte worden overbrugd; er blijkt lijfelijke nabijheid ondanks de breuken die kwaad en dood veroorzaken.